

УДК 378.016:796 (045)

Ю. В. ВАСЬКОВ

доктор педагогічних наук, доцент

І. М. ПЕЛЕНШЕНКО

Комунальний заклад

“Харківська гуманітарно-педагогічна академія” Харківської обласної ради

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ОСНОВНИХ ФУНКЦІЙ, СКЛАДУ І СТРУКТУРИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ” У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті аналізуються підходи науковців до визначення поняття “навчальна дисципліна “Фізичне виховання”, розглядаються різні варіанти її типології та функцій. Визначені провідні функції навчальних відділень дисципліни “Фізичне виховання” (навчальне, спортивне і спеціальне), її елементний склад, і на цій основі створена відповідна дидактична модель. У дидактичній моделі наводиться структура змістовного і процесуального блоків з конкретизацією їх основних компонентів.

***Ключові слова:** навчальна дисципліна “Фізичне виховання”, функції різних відділень навчальної дисципліни, змістовний блок, процесуальний блок, теоретичний компонент, практичний компонент.*

Проблема удосконалення системи фізичного у вищих навчальних закладах неодноразово розглядалася як у державних документах [5, 10, 11, 12], так і в дослідженнях науковців [1, 2, 3, 7, 9, 14]. Окремі аспекти модернізації системи фізичного виховання у вищих навчальних закладах висвітлювалися у фахових виданнях [2, 4, 6, 8, 14].

Провідною функцією фізичного виховання у вищих навчальних закладах є реалізація змісту фізкультурної освіти під час проведення різноманітних форм роботи. Відповідно до загальнодидактичних концепцій зміст освіти (у нашому випадку зміст фізкультурної освіти) отримує певну конкретизацію на рівні навчальної дисципліни, що включена в навчальний план ВНЗ. Цілком зрозуміло, що логіка добору і конструювання змісту фізкультурної освіти на цьому рівні залежить від розуміння змісту поняття “навчальна дисципліна”. Аналіз теоретичних наробок фахівців у галузі фізичного виховання свідчить про відсутність ґрунтовних теоретичних досліджень у визначенні функцій, цілей і відповідних завдань навчальної дисципліни “Фізичне виховання”. Не визначеною залишається його елементний склад і структура, зміст кожного компонента. На наш погляд, дослідження цієї проблеми необхідно проводити виходячи, як із загальнодидактичних підходів, так і враховувати специфіку цієї навчальної дисципліни.

Основною формою фізичного виховання у ВНЗ не фізкультурного напрямку є навчальна дисципліна “Фізичне виховання”. Згідно з дослідженнями В. В. Ягупова [15] навчальна дисципліна – це науково обґрунтована система знань, навичок і вмінь, яку відібрано для вивчення у різноманітних освітньо-виховних системах. Торкаючись навчальної дисципліни “Фізичне

виховання” можна зробити висновок, що вона є не тільки основною формою, а й головним засобом реалізації змісту фізкультурної освіти у вищому навчальному закладі.

Навчальна дисципліна “Фізичне виховання” включена до навчальних планів вищих навчальних закладів різного спрямування як обов’язкова. Основним документом, що регламентує вивчення цієї дисципліни є програма для вищих навчальних закладів затверджена наказом МОН України 14 листопада 2003 р. № 757. Зміст програми розроблено таким чином, що його конкретизація здійснюється з урахуванням профілю ВНЗ, але в усіх вищих навчальних закладах (окрім ВНЗ фізкультурного спрямування) є загальні аспекти організації її вивчення дисципліни. Аналіз наукових досліджень, в сфері фізичного виховання студентів, доводить, що питання визначення основних функцій навчальної дисципліни, її структурні елементи та особливості діяльності різних навчальних відділень майже не досліджувалися.

Метою статті є обґрунтування дидактичної моделі навчальної дисципліни “Фізичне виховання”, основних її компонентів та структури в єдності змістовного і процесуального аспектів навчання.

Основною функцією будь-якої навчальної дисципліни є передача студентам соціального досвіду (за словами І. Я. Лернера в широкому розумінні культури), який накопичило людство протягом свого існування. До основних складових соціального досвіду більшість науковців відносять знання та способи діяльності практичного й інтелектуального характеру. Провідним компонентом навчальної дисципліни “фізичне виховання” є способи діяльності практичного характеру (практичні уміння та навички), а теоретичні знання і способи діяльності інтелектуального характеру обслуговують цей компонент.

Згідно із загальнодидактичними підходами структурно будь-яка навчальна дисципліна поділяється на два великих блоки: змістовний (заради якого та чи інша навчальна дисципліна введена у навчальний план вищого навчального закладу) і процесуальний (провідною функцією якого є реалізація змісту освіти навчальної дисципліни). Для наочного уявлення моделі навчальної дисципліни “Фізичне виховання” нами розроблено її структурну схему (рис. 1).

До змістовного блоку ми відносимо теоретичний і практичний компоненти. Своєю чергою, кожен із цих компонентів поділяється на ряд складових елементів. На основі досліджень змісту навчальних програм вищих навчальних закладів різного професійного напрямку ми прийшли до висновку, що першим складником теоретичного компонента є предметно-наукові знання. Зважаючи те, що кожен розділ навчальної програми є проекцією певного виду фізкультурної діяльності (виду спорту), то до змісту предметно-наукових знань відносяться знання про техніку виконання основних елементів кожної з них (наприклад, бігу, стрибків з легкої атлетики), методика їх вивчення і правила змагань з цього виду спорту. Окрім

предметно-наукових знань до теоретичного компонента відносяться: між-наукові (філософські, методологічні, логічні); історично-наукові, в яких розкривається історія та етапи розвитку певного виду фізкультурної діяльності; міжпредметні; контрольні-оцінювальні за допомогою яких студентам повідомляються критерії та система оцінювання їх навчальних досягнень; нормативно-профілактичні або правила техніки безпеки. Термін “нормативно-профілактичні знання” ми використовуємо у зв’язку з тим, що окрім правил техніки безпеки студентам необхідно знати норми проведення навчальних занять і засоби профілактики для попередження можливих травм.

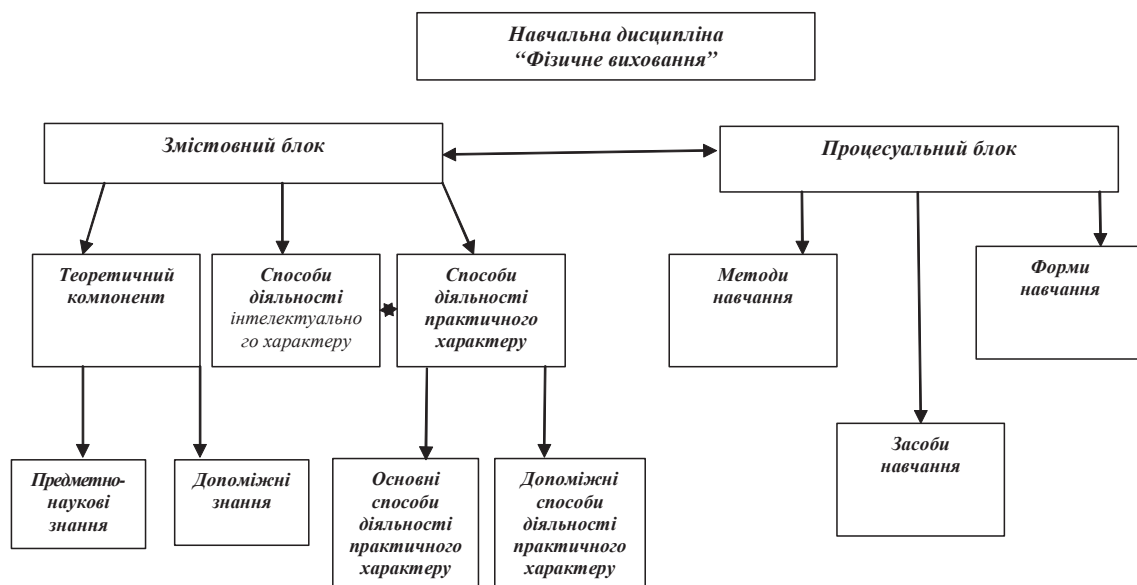

Рис. 1. Структурна схема навчальної дисципліни “фізичне виховання” у вищому навчальному закладі

До номенклатури способів діяльності інтелектуального характеру, якими повинен озброїти студентів викладач, ми відносимо: зовнішні (моторні, перцептивні, символічні) і внутрішні (перспективні, мнемічні, розумові). Враховуючи обмежений обсяг статті ми не розкриваємо зміст кожного із способів діяльності інтелектуального характеру.

Серед способів діяльності практичного характеру необхідно виділити: основні, визначені специфікою рухової діяльності (наприклад, у легкій атлетичі – спринтерський біг, метання, стрибки тощо), допоміжні (спеціальні для певного виду рухової діяльності, підвідні та підготовчі). Навести повну класифікацію зазначених способів діяльності практичного характеру ми не можемо, враховуючи межі статті.

Процесуальний блок включає такі складові як методи навчання, форми організації навчальної діяльності студентів і засоби навчання. До основних методів навчання Т. Ю. Круцевич [13] відносить: методи набуття знань, оволодіння руховими вміннями і навичками, методи вдосконалення рухових навичок і розвитку фізичних якостей. Своєю чергою, кожен із ме-

тодів поділяється на певні складники, які безпосередньо конкретизують їх зміст і спрямованість.

Форми організації навчальної діяльності студентів на навчальних заняттях передбачають використання індивідуальних, групових і колективних (вся академічна група) форм роботи, а також елементи колового тренування. Безумовно, на використання зазначених форм чинить вплив, в якому відділенні проводиться заняття (навчальне, спортивного спрямування, спеціальне).

Торкаючись поняття “засоби навчання”, ми окремо виділяємо засоби матеріально-технічного забезпечення. Це пов'язано з тим, що до засобів навчання можна віднести і методи навчання, і форми навчання. Без наявності належної спортивної бази, необхідної кількості спеціального обладнання та інвентарю неможливо забезпечити якісне проведення навчальних занять. Бажано також викладачу фізичного виховання мати комплекс комп'ютерної техніки для моніторингу рівня навчальних досягнень студентів, відстеження змін у стані їх здоров'я і на цій основі здійснювати диференційоване та індивідуальне навчання.

Висновки. Створення моделі навчальної дисципліни “Фізичне виховання” у вищих навчальних закладах дало змогу визначити його основні блоки і структурні компоненти кожного з них у певній функціональній єдності. Як наслідок, це дозволить конкретизувати зміст всіх компонентів. Виділення зазначених компонентів є орієнтиром у роботі укладачів навчальних програм і викладачів фізичного виховання під час планування навчального процесу. Тобто, дидактична модель навчальної дисципліни “Фізичне виховання” є одним із підґрунть формування змісту фізкультурної освіти у вищих навчальних закладах, які не мають фізкультурного спрямування. У подальших дослідженнях ми будемо ретельно вивчати склад кожного з компонентів змістовного і процесуального блоків з метою визначення їхньої взаємодії в реальному навчальному процесі.

Список використаної літератури

1. Василюк В. М. Педагогічні і соціальні пріоритети вдосконалення системи фізичного виховання студентської молоді / В. М. Василюк // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб. наук праць за ред. С. С. Єрмакова, Харків : ХОВНОКУ, ХДАДМ – 2013. – № 5. – С.13 – 17.
2. Васьков Ю. В. Теоретичні основи модернізації змісту непрофесійної фізкультурної освіти у вищому навчальному закладі / Ю. В. Васьков, В. Е. Куделко та ін. // Слобожанський науково-спортивний вісник: [наук. – теор. журн.] – Харків : ХДАФК, 2015. – № 2. – С.42–47.
3. Ведмеденко Б. Ф. Проблеми фізичного виховання на сучасному етапі становлення вищого навчального закладу / Б. Ф. Ведмеденко / Буковинський науковий спортивний вісник. – Випуск 2. – Чернівці, 2005. – С. 118-122.
4. Дубинская Е. В. Прикладные проблемы физического воспитания виховання студентів економічних спеціальностей / О. Я. Дубинская, И. О. Салатенко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб. наук праць за ред. С. С.Єрмакова, Харків : ХОВНОКУ, ХДАДМ 2014. – № 5. – С. 19-23.
5. Закон України “Про фізичну культуру і спорт”. – К., 1994.

6. Захарова Л. В. Обоснование интегрального подхода к физкультурно-оздоровительной деятельности студенток специальных медицинских групп / Л. В. Захарова, Н. В. Молина // Физическое воспитание студентов, 2014. – № 1. – С. 13 – 17.

7. Грузевський В. О. Здоров'я як цінність у процесі формування особистісно-орієнтованої мотивації студентів до фізичного виховання / В. О. Грузевський // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб. наук. праць за ред. С. С. Єрмакова, Харків : ХОВНОКУ, ХДАДМ, 2014. – № 2. – С. 20-25.

8. Клименченко В. Г. Особенности методики проведения совместных занятий по физическому воспитанию со студентами основной и специальной медицинских групп / В. Г. Клименченко, И. В. Кривошеева и др. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб. наук. праць за ред. С. С. Єрмакова, Харків : ХОВНОКУ, ХДАДМ, 2014. – № 4. – С. 18-22.

9. Мудрик В. І. Організаційно-методичні засади вдосконалення фізичного виховання студентів / В. І. Мудрик [методичний посібник]. – К., 2008. – 83 с.

10. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту: Указ Президента України “Про національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту” від 28 вересня 2004 року № 1148/2004 / У виданні: “Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту”. – К. : Державний комітет України з питань фізичної культури і спорту, 2004. – 15 с.

11. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. Б 1556 – VII / Відомості Верховної ради, 2014, № 37 – 38, ст. 2004.

12. Про затвердження Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту у вищих навчальних закладах: Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.01.2006 р. № 4 // WWW. NAU. KIEV/ UA/

13. Теорія і методика фізичного виховання. Т.1. Загальні основи теорії і методики фізичного виховання: за ред. Т. Ю. Круцевич. – Київ. – Олімпійська література, 2008. – 391 с.

14. Церковная Е. В. Проблемы поиска путей оптимизации процесса физического воспитания в высших учебных заведениях / Е. В. Церковная, А. И. Приходько и др. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб. наук. праць за ред. С. С. Єрмакова, 2008. – № 8. – С. 154-158.

15. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посібник. / В. В. Ягупов. – Київ : Либідь, 2002. – 560 с.

Стаття надійшла до редакції 20.09.2015.

Васьков Ю. В., Пелешенко И. М. Теоретическое обоснование основных функций, состава и структуры учебной дисциплины “Физическое воспитание” в высшем учебном заведении

В статье анализируются подходы ученых к определению понятия “учебная дисциплина”, рассматриваются различные варианты ее типологии и функций. Определены ведущие функции учебных составляющих дисциплины “Физическое воспитание” (учебное, спортивное и специальное, ее элементный состав, и на этой основе создана дидактическая модель). В дидактической модели предложена структура содержательного и процессуального блоков с конкретизацией их основных компонентов.

Ключевые слова: *учебный предмет, функции учебного предмета, содержательный блок, процессуальный блок, теоретический компонент, способы деятельности практического характера.*

Vaskov Y., Peleshenko I. Theoretical Ground of Basic Functions, Composition And Structures of Educational Discipline “Physical Education” in Higher Educational Establishment

Article deals with scientific approaches to the definition of the concept “physical education as educational discipline”, with different variants of its typology and functions. The leading functions of the educational branches of the discipline “physical education” (academic, athletic and special), its elemental structure are determined. On this basis, an appropriate didactic model is established. The structure of content and procedure blocks with concretization of its major components is presented in the didactic model.

Theoretical analysis of the main approaches in the definition of the main functions, composition and structure of the educational discipline “Physical education”. The main functions of academic departments (basic, special and sports) were defined in the theoretical analysis of different approaches to solve the problem. It is proved that the discipline “physical education” includes the presence of mandatory elements that constitute a certain unity. This unity includes existence and interaction of two main blocks – content and procedure. It is found that each of these blocks has a structure of interrelated components. For this part, each of the components concretizes the content of physical education due to the theoretical and practical orientation and main procedural aspects. The lack of understanding the basic functions of educational departments, the composition and structure of discipline by Physical education teachers in higher educational establishment considerably reduces the quality of their practical activity. And, vice versa, the mastering of theoretical basis of realization of leading goals of discipline “Physical education” helps to increase the level of professional activity.

Key words: *educational discipline “Physical education”, content and procedural block, the ways of intellectual and practical activities, theoretical component of physical education content.*